

Najznamenitejši srednjeveški roman je roman o Tristanu in Izoldi
(orig.: Le roman de Tristan et Iseut),

Tristan je mlad princ, ki živi na dvoru svojega strica Marka Kornvalskega. V hudem boju premaga Morolta Irskega, ki je od Marka vsako leto terjal davek stotih mladenk; a tudi Tristana med bojem zadene zastrupljena puščica in ga smrtno rani. Zapusti dvor in se vkrca na barko brez vesel, jader in krmila, samo s svojo liro. Tako čudežno prispe do ozemlja Irske. Tam mu Izolda Plavolasa, izvedenka v zdravilnih in čudežnih napojih, tako kot poprej njena mati, ozdravi rano. Tristan se, predstavi kot Tantris, ker noče razkriti kdo je v resnici. Toda Izolda v njem prepozna Moroltovega ubijalca, ker primerja škrbino njegovega meča s koščkom jekla, ki ga je izvlekla iz lobanje poraženca. Kljub temu, bodisi iz sočutja ali iz porajajoče se strasti, poskrbi za ranjenca.

Ko se Tristan vrne na dvor mu stric naroči, naj mu poišče žensko, s katero bi se rad poročil, od katere pa ima le zlat las. Tristan spozna, da las pripada Izoldi Plavolasi. Z izrednimi junaškimi dejanji jo osvoji za strica; njegovo največje junaštvo je, da se zoperstavi in ubije pošast-kačo, ki pustoši po Irski in ustrahuje celo najpogumnejše može.

Ko potujejo z Irske v Kornval, Izoldina služabnica pomeša stekleničke s čarobnimi napoji, ki jih s seboj prevaža princesa. Izolda, zaslepljena od sovraštva, Tristana ponudi čašo smrti. Vendar oba izpijeta ljubezenski napoj, ki ju za večno združi v strastni ljubezni.

Sledi praznovanje Izoldine in Markove poroke, toda kraljica in Tristan se kljub strahu in mukam še vedno predajata strastni ljubezni, dokler ju ne zaloti kralj. Od tega trenutka dalje pa se zgodba razplete različno.

V eni izmed različic kraljev vitez smrtno rani Tristana. Ta se umakne v rodno palačo, da tam dočaka smrt... in Izoldin prihod, ki bi ga ponovno lahko rešil. Izolda zares prispe z barko, toda za petami ji je že kralj z vitezi. Razplet je usoden in nihče ne preživi, razen Marka, ki postane nema priča dogodkov. Tristan in Izolda se s pesmijo večni ljubezni, ki bolj spominja na slavospev kot žalostinko, poslovita od življenja.

V drugi različici kralj Mark prežene ljubimca z dvora, ko ju zaloti. Zatečeta se v samoto gozda (ali v gozdno jamo), dokler ju nekoga dne Mark ne presenetí v spanju. Med njima leži Tristanova meč kot simbol nedolžnosti in čistosti. Takrat kralj odpusti soprogi in jo odpelje s sabo, Tristana izženejo v Armoriko. Tam se poroči s hčerko vojvode, Beloroko Izoldo. Vendar se zaradi spomina na ljubimko ne zbliza z ženo.

Tristana zopet smrtno ranijo, ko se postavi v bran prijatelja. Pošlje po Izoldo Plavolaso, edino, ki ga lahko pozdravi. V znak, da prihaja, bo barka, ki naj bi jo pripeljala, razvila bela jadra, če Izolde Plavolase ne bo na barki, bodo jadra črna. Ko se ladja pojavi na obzorju, Beloroka Izolda, bolna od ljubosumja, Tristana sporoči, da so jadra črna. Tristan izgubi poslednje upanje in življenje v njem ugasne. Ko Izolda spozna, kaj se je zgodilo z ljubimcem, se uleže poleg njega in še sama umre.